

**ENAKOST
SPOLOV
=
ZAKON**

Živa Humer:

**Gledališče zatiranih kot orodje
za ozaveščanje in aktivno
participacijo mladih
pri preprečevanju nasilja
na podlagi spola**

Nasilje na podlagi spola in gledališče zatiranih

Pojem nasilje na podlagi spola (angl. gender based violence) pomeni »vsako nasilje nad fizično ali duševno integriteto osebe, ki je povezano s spolom žrtve in storilca in ki ga povzroči strukturno močnejša oseba, ki izrablja razmerje moči« (Hagemann-White, 2008: 8). Ta široka opredelitev zajema niz konstelacij nasilnih dejanj med različnimi spoli in znotraj posameznega spola (Bernacchi et al., 2023). Mednarodne in nacionalne raziskave (FRA, 2014; EK, 2017; Filipčič, 2011) ugotavljajo, da nasilje na podlagi spola nesorazmerno bolj prizadene ženske in deklice, pri čemer so žrtve nasilja pogosto marginalizirane. Različne oblike nasilja na podlagi spola vključujejo fizično, verbalno, psihično, spolno nasilje itn., pri čemer je med najpogostejšimi oblikami intimnopartnersko nasilje moških nad partnericami. Prva slovenska raziskava o nasilju v zasebni sferi in partnerskih odnosih, Pojavnost nasilja in odzivnost na nasilje v zasebni sferi in partnerskih odnosih (2010), je pokazala, da je vsaka druga ženska v Sloveniji (56,1 %) po dopolnjenem 15. letu starosti doživela eno od oblik nasilja. Najpogostejše oblike nasilja, ki so jih doživele ženske, so psihološko nasilje (49,3 %), fizično nasilje (23 %), premoženjsko nasilje (14,1 %), omejevanje gibanja (13,9 %) in spolno nasilje (6,5 %). Raziskava je potrdila, da se nasilje lahko pojavi v katerem koli življenjskem obdobju, od zgodnjega otroštva do pozne starosti (Filipčič, 2011).

Temeljni vzrok in posledica nasilja na podlagi spola je neenakost spolov (Svet Evrope, 2011). Spolni stereotipi in predsodki, spolne norme, družbena pričakovanja o spolnih vlogah, ki so zacementirana v binarnem modelu moški – ženska, vplivajo na perpetuiranje nasilja na podlagi spola in neenakosti spolov.

Preprečevanje nasilja na podlagi spola in ozaveščanje o njem, ki potekata prek različnih preventivnih aktivnosti, kot so delavnice, predavanja, seminarji ipd., predstavljata ključni del primarne preventive. Kakšna pa je lahko vloga gledališča pri preprečevanju nasilja na podlagi spola ozaveščanju o njem? Projekt Enakost spolov je zakon: ustvarjamo enako družbo za vse naslavlja problematiko nasilja na podlagi spola prav z uporabo gledališča zatiranih kot orodja, ki omogoča ozaveščanje, kritično refleksijo in aktivno participacijo udeležениh mladih pri preprečevanju nasilja na podlagi spola. Gledališče zatiranih je metoda, ki daje glas zatiranim, torej družbenim skupinam, posameznicam_om, ki so nevidni, preslišani in marginalizirani, ter odpira prostor za družbeno aktivacijo in preizpraševanje možnosti za delovanje in družbene spremembe (Boal, 2006; Ferlin, 2009).

V okviru projekta Enakost spolov je zakon: ustvarjamo enako družbo za vse je bilo v srednjih šolah in na fakultetah v Sloveniji in na Hrvaškem izvedenih 10 forumskih predstav kot tehnike gledališča zatiranih, v katerih je sodelovalo skupno 293 mladih. Problematika nasilja na podlagi spola je bila v Sloveniji izvedena v forumski predstavi Da, verjamem ti, na Hrvaškem pa v predstavah Etikete in Nečemo feminizam u škole.

Vse tri predstave so osnovane na znanju, kompetencah in izkušnjah ustvarjalcev s področja nasilja na podlagi spola, torej iz situacij, ki niso zgolj hipotetične, temveč realne. Forumska predstava Da, verjamem ti naslavlja družbeno konstrukcijo spolnih vlog in norm skozi socializacijo deklet in fantov ter spolno nasilje v obdobju odraščanja. Predstava Etikete problematizira nasilje na podlagi spola s presečnostjo spola in rase ter opozori na neenakosti in diskriminacijo romskih žensk. Predstava Nečemo feminizam u šole pa prevprašuje različne oblike podpore zaposlenih v vzgoji in izobraževanju mladim v situacijah družinskega nasilja.

Tehnika forumskega gledališča, ene najbolj popularnih oblik gledališča zatiranih, sloni na improvizaciji igralcev in gledalcev v enem. To pomeni, da je občinstvo po zaigranih prizorih povabljen, da z različnimi predlogi spremeni in tudi odigra določeno situacijo. Po na novo odigranem prizoru igralcev in skupine iz občinstva sledi diskusija o intervenciji ter realnih možnostih odigrane situacije v vsakdanjem življenju. Posamezen prizor se lahko ponovi večkrat, odvisno od aktivnosti in interesa občinstva. Ključna oseba v forumski predstavi, ki povezuje igralkece in gledalkece, je moderatorka oz. džokerka, ki občinstvo spodbuja k razmišljanju, aktivnemu sodelovanju in diskusiji. Tovrstna tehnika s pomočjo gledališča naslavlja možnosti za spremembe v družbi tako s kritično refleksijo kot z dejanskimi vajami za spremembe v različnih situacijah vsakdanjega življenja. Hkrati pa gledališče zatiranih kot orodje za ozaveščanje in aktivno participacijo mladih pri preprečevanju nasilja na podlagi spola ni zgolj aktivnost za mlade, temveč aktivnost, ki jo mladi soustvarjajo.

V forumskih predstavah džokerka povabi mlade, da predlagajo zakonodajne, sistemske rešitve, rešitve na ravni šole ali drugih institucij, ki jih potem t. i. metabolična celica (skupina posameznic, ki sestoji iz osebe z znanjem s področja prava in zakonodaje, osebe, ki predstavlja zatirane, in še ene osebe, ki ji je obravnavana problematika blizu) pregleda, prebere, strukturira po temah ter povzame in predstavi nabor predlogov občinstvu, ki v nadaljevanju glasuje, kateri zakonodajni predlog se bo nadalje razvijal in v naslednjem koraku poslal snovalcemkam politik.

Gledališče zatiranih predstavlja pomembno orodje za aktivacijo mladih, je metoda oz. način, ki vsakomur ponuja priložnost, da sodeluje pri možnih spremembah v vsakdanjem življenju. Vse udeleženceci so enakovredno vključeni, kar pomeni, da ima vsak_a možnost sodelovanja v diskusiji, izmenjevanja mnenj, stališč, argumentov ter predlaga možne spremembe glede na obravnavano problematiko. T. i. metabolična celica in forumske predstave temeljijo na vključujočem pristopu, kjer so vse udeležene strani aktivno vključene v iskanje rešitev, ki so sprejemljive za vsakogar posebej in celotno skupino.

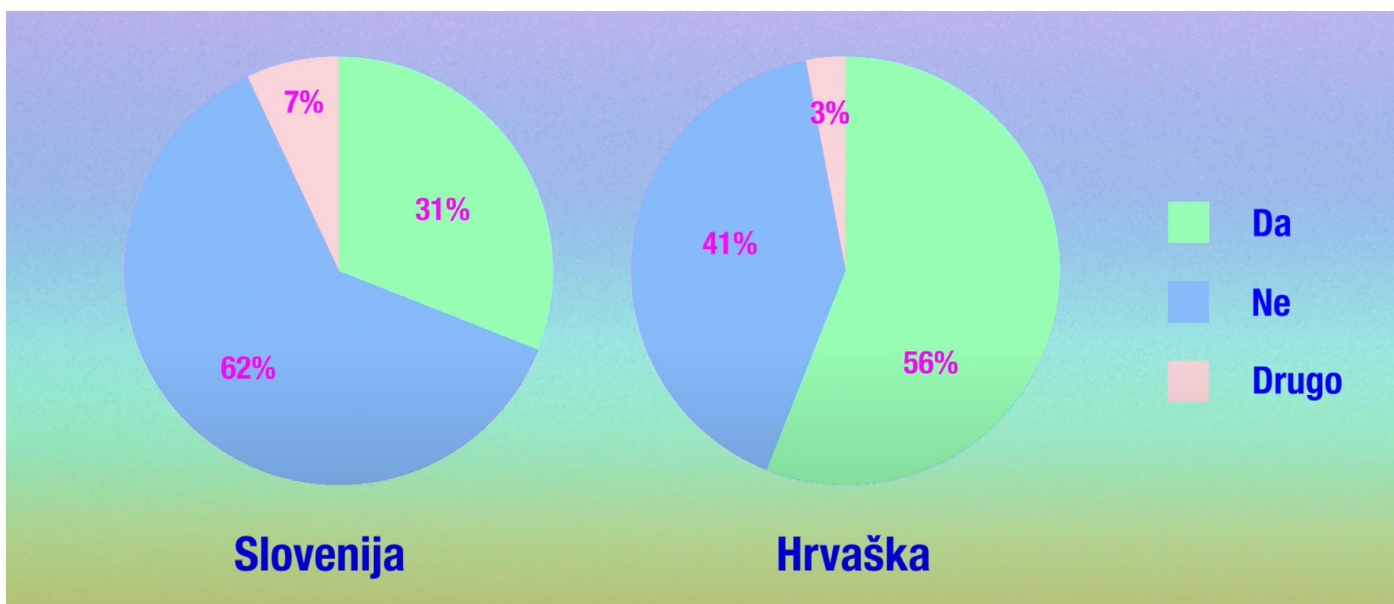
Refleksija mladih, ki so sodelovali v forumskih predstavah v Sloveniji in na Hrvaškem

Z namenom, da bi preverili učinke predstave na mlade, njihova razmišljanja in poznavanje problematike nasilja na podlagi spola, so mladi v Sloveniji in na Hrvaškem pred predstavo in po njej izpolnili kratek vprašalnik. Nasilje na podlagi spola so mladi tako v Sloveniji kot na Hrvaškem večinoma opredelili kot nasilje nad osebo zaradi njenega spola in izpostavili povezanost z neenakostjo in družbenimi razmerji moči.

V Sloveniji je večina, tj. 77 %, anketiranih seznanjenih z informacijami o ukrepih v primerih nasilja na podlagi spola, 19 % jih ni seznanjenih, 4 % pa so odgovorili z »drugo« in dodatno zapisali, da ocenjujejo, da niso dovolj seznanjeni.

Na Hrvaškem je na vprašanje, ali so seznanjeni z informacijami o ukrepih v primerih nasilja na podlagi spola, 49 % sodelujočih odgovorilo pritrdilno, 46 % nikalno, 5 % pa je odgovorilo z odgovorom »drugo«, pri čemer so pojasnili, da niso dovolj seznanjeni. V glavnem gre za mlade, ki študirajo socialno delo in pedagogiko ter so dodatno samokritične glede seznanjenosti z možnimi ukrepi v primerih nasilja na podlagi spola.

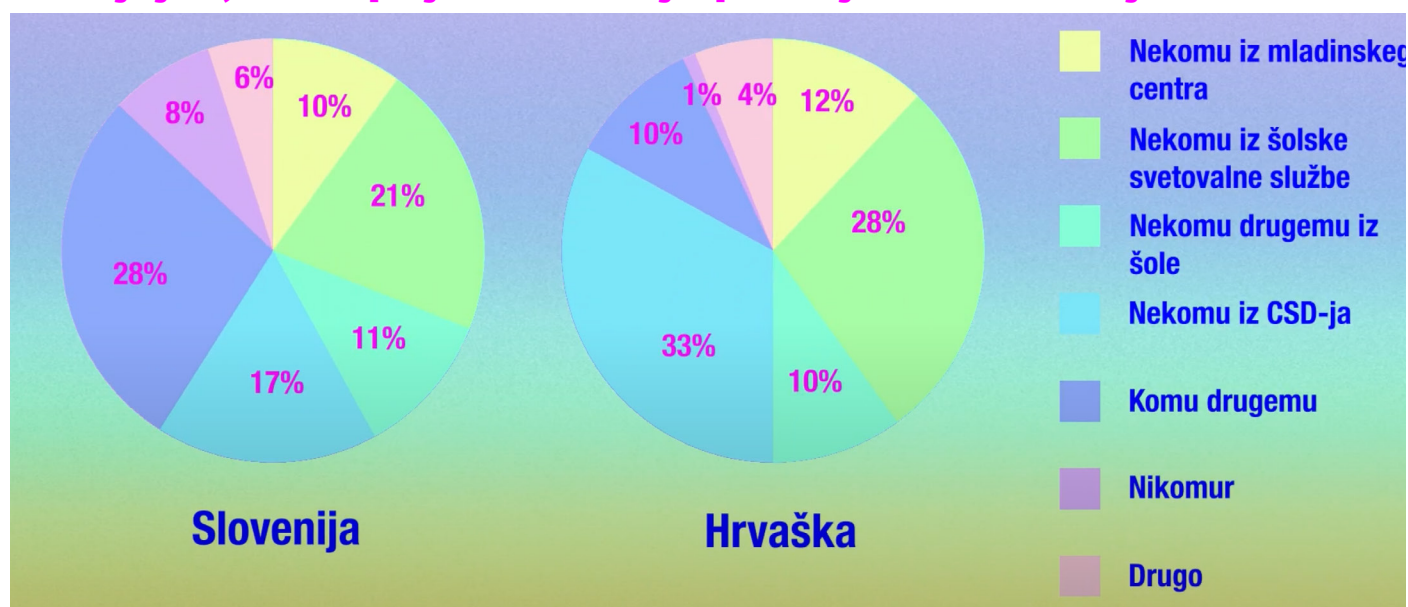
Ali si seznanjena z informacijami o tem, kako ukrepati v primerih nasilja na podlagi spola?

V Sloveniji je na vprašanje, ali ocenjujejo, da bi prijavili nasilje na podlagi spola pristojnim institucijam, največ anketiranih odgovorilo, da bi se obrnili na koga drugega (27 %), sledi šolsko osebje, bodisi šolska svetovalna služba (21 %) bodisi kdo drug iz šole (11 %), nato mladinski centri (10 %) ter centri za socialno delo (17 %), 6 % jih je odgovorilo z »drugo«, medtem ko jih 8 % ne bi zaupalo nikomur.

Na Hrvaškem je na vprašanje, ali ocenjujejo, da bi prijavili nasilje na podlagi spola pristojnim institucijam, največ sodelujočih odgovorilo, da bi se obrnili na center za socialno delo (33 %), sledi bodisi šolska svetovalna služba (28 %) bodisi kdo drug iz šole (14 %), nato mladinski centri (17 %) ter kdo drug (14 %). Zgovoren podatek je tudi ta, da jih 2 % ne bi zaupalo nikomur.

Če bi bil_a v prihodnje kdaj priča nasilju na podlagi spola, ali ocenjuješ, da bi prijavila nasilje pristojnim institucijam?

Na podlagi odgovorov slovenskih in hrvaških anketirancev lahko predpostavljamo, da bi več mladih poiskalo pomoč v primerih nasilja na podlagi spola kot bi jih to izkušnja ali vedenje o tovrstnih primerih zadržalo zase. Mladi v obeh državah izpostavljajo proaktiven pristop ob zaznavi nasilja na podlagi spola ali izkušnji z njim, kar zajema reakcijo, posredovanje, iskanje pomoči in podpore tako v neformalni socialni mreži (prijatelj_ica, starši) kot v šolskem okolju (šolska svetovalna služba, učitelj_ice), pri nevladnih organizacijah, mladinskih centrih ter pri institucijah, npr. na centrih za socialno delo, policiji.

Pozitivni učinki izvedenih predstav pa niso bili zaznani zgolj pri mladih, temveč tudi pri ustvarjalkah_cih predstav, s katerimi smo se pogovarjali po koncu predstav. Ključen je ustvarjalni proces snovanja predstav, ki je pozitivno vplival na povezanost in vključenost celotne skupine ustvarjalk_cev ter vzpostavitev varnega prostora za deljenje izkušenj, povezanih z nasiljem, in razmišljanja o spolnih vlogah in normah. Opremljenost z novimi znanji in spoznanji iz predstav pa ima tudi učinek opolnomočenja za prepoznavanje nasilnih situacij in interveniranje vanje v vsakdanjem življenju.

Podkasti in forumske predstave ter njihova uporabnost

V okviru projekta Enakost spolov je zakon: ustvarjamo enako družbo za vse je poleg forumskih predstav z metabolično celico nastalo tudi 8 podkastov z raznolikimi sogovornicami, ki predstavljajo pomemben vir informiranja, ozaveščanja in opremljanja z znanji ter opolnomočenja poslušalk_cev. Podkasti so poučen vir tako za mlade kot tudi ustvarjalke_ce predstav ter vse, ki delajo z mladimi. Prispevajo k razširjanju znanja, informacij, podatkov o tem, kam se lahko oseba obrne po pomoč, kako ustrezno in primerno intervenirati v situacijah nasilja na podlagi spola in spolnega nasilja ter širše, o vzrokih nasilja, pa tudi o tem, kako varno prijaviti nasilje oz. podpreti osebo, ki je nasilje doživela.

Viri:

Bernacchi, Erika, Frelih, Mojca, Di Grigoli, Antonio Raimondo, Humer, Živa (2023): Delovanje in enakost: prevpraševanje moškosti in vključevanje mladih pri odpravi nasilja na podlagi spola. Moduli za krepitev zmogljivosti pedagoškega osebja. Ljubljana: Mirovni inštitut. Dostopno prek: https://www.mirovni-institut.si/wp-content/uploads/2022/03/EiE_prirocnik.pdf.

Boal, Augusto (2008): Theatre of the Oppressed. London: Pluto.

European Commission (2017): Report on equality between women and men in the EU. European Union. Dostopno prek: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/2017_report_equality_women_men_in_the_eu_en.pdf (23. 7. 2018).

European Union Agency for Fundamental Rights – FRA (2014): Violence against women: an EU – wide survey. Main results. Luxemburg: Publication Office of the European Union.

Ferlin, Lucija (2009): Najdem se v gledališču: gledališka pedagogika Augusta Boala. Ljubljana: Salve.

Filipčič, Katja (2011): Pojavnost nasilja in odzivnost na nasilje v zasebni sferi in partnerskih odnosih. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.

Hagemann-White, Carol (2008): Vorwort. In Gewalt im Geschlechterverhältnis. Erkenntnisse und Konsequenzen für Politik, Wissenschaft und soziale Praxis, Forschungsnetz Gewalt im Geschlechterverhältnis [GiG-net] (ed.), 7–10. Opladen: Verlag Barbara Budrich.

Svet Evrope (2011): Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (CETS No. 210). Dostopno prek: <https://rm.coe.int/1680a48903>.